

racionalizací vybuďovala lepší pozici na světovém trhu, což bylo v době probíhajícího hospodářského úpadku zvláště důležité. I dělnictvo mělo ze změn prospěch. Zvýšila se mu příležitost k práci a rovněž se mu otevřela cesta k vyšším výdělkům. Je možno říci, že takto se Reiser zařadil k vzorovým podnikům celé severní Moravy.

K podstatnému rozšíření svého závodu toho roku přistoupil pouze Bedřich Pollak ve Fulneku, který nechal ke své továrně přistavět barvírnu s úpravnou. Oproti tomu počet zastavených nebo zrušených továren v tomto roce dosahuje kritické hranice. K dočasně zastaveným podnikům můžeme počítat továrnu na šamotová kamna Fr. Neussera v Příboře - Klokočově, Štramberské vápenky, s.r.o. stejně jako tamější podnik bratří Gutmannů. Nadále stojí i Koligova novojičínská strojírna, nově pak tkalcovna vlněných látek Jana Czeicznera tamtéž. Zrušena byla továrna na stroje Karla Hückela a továrna na šátky Fr. J. Weisse a syna v Novém Jičíně, pila a továrna na bedny Hamburger a Weissberger a výroba hedvábných stuh L. Kargl a synové, obě ve Fulneku.⁵⁵ Další továrnou, která se zapsala na seznam těch, které nepřežily krizové období, byly Spojené továrny průmyslu lihovarnického a likérnického v Šenově.⁵⁶

Rok 1934 se pro hospodářství novojičínského politického okresu zdá být více perspektivním než rok předchozí. Alespoň srovnáme-li průměrnou hodinovou týdenní zaměstnanost v nejdůležitějších průmyslových odvětvích.⁵⁷ I absolutní čísla však vypadají mnohem příznivěji než dříve – až do září nezaměstnanost klesá k hodnotám, které naposledy platily téměř o dva roky nazpět. Po zbytek roku mimo obvyklou sezónu je zaznamenán opět mírný nárůst, i tak se v meziročním srovnání celkově jedná o významný úbytek.⁵⁸ Vývoj nezaměstnanosti na Novojičínsku kopíruje i hodnoty, platné pro celou Moravskoslezskou zemi.

I přes tato optimistická zjištění panuje v průmyslu i nadále krizová situace. Štramberský lom⁵⁹ i cementárna pracují ve velmi omezeném provozu – v lomu je vždy 25 dělníků po tři týdny na dovolené a v cementárně, která pracuje stále pouze s jednou rotační pecí, se v různých intervalech mezi šedesáti a čtrnácti dny zastavuje výroba. V těchto nucených odstávkách pak firma dělníkům zadává alespoň různé náhradní práce, většinou po šesti hodinách denně. Ani štramberské vápenky nepracovaly uspokojivě. Práce byla většinou pouze 3-5 dnů v týdnu a majitelé často přikračovali ke snižování stavu dělnictva až o 50%. Dle informací o kopřivnické továrně na kachle a kachlová kamna byla i zde podstatně snížena pracovní doba a některá oddělení dokonce nepracovala vůbec.⁶⁰ U Rottera v Novém Jičíně bylo také asi 20 dělníků na střídavé dovolené a pracovní doba byla snížena. Kopřivnická automobilka byla dokonce donucena propouštět (samozřejmě kromě snížení pracovní doby na 34 hodin týdně) – ve 3. čtvrtletí to bylo 610 dělníků. K zajímavému kroku se tato továrna odhodlala, když začala uplatňovat tzv. týdenní propouštění, kdy bylo vždy 100 až 150 lidí z práce propuštěno, aby stejný počet dříve propuštěných byl opět na nějakou dobu do práce přijat. Vagonka v Butovicích zaměstnávala v průměru pouze 38,2% všech zaměstnanců, a to jen na 35,5 hodiny týdně. V textilnictví se situace poměrně stabilizovala. Fulnecký Pollak, který má největší vlnářskou továrnu v okrese, pracoval se 60 - 70% dělnictva při plně

pracovní době 48 hodin. Velice dobře je zaměstnána i továrna Kargl a synové, vyrábějící stuhly.⁶¹ Steinerova továrna na nábytkové látky ze stejného města je na tom o něco hůře. J. N. Preisenhammer z Nového Jičína po jedenácti měsících v roce zaměstnával 76,2% normálního stavu dělnictva při 38 hodinové pracovní době, v prosinci pak dokonce při pracovní době nezkrácené. Jan Czeiczner, který byl o rok dříve nucen svou fabriku načas zastavit, ji dokonce opět uvedl do chodu. Reiserova i Schnürerova přiborská pletárna jsou po celý rok zaměstnány velice dobře. Pohromou pro zaměstnanost v okrese byla úplná likvidace firmy Simona Mandlera, která připravila o práci více než 700 lidí.⁶² I kloboučnictví se stále potácí v problémech. Propouštěním zde bylo zasaženo většinou jen sezónní dělnictvo, ovšem mimo sezónu měl Hückel i Böhm asi 600 dělníků na neplacené dovolené. Podobná situace panovala také v poslední kloboučnické továrně Nového Jičína - firmě A. Peschela.⁶³

I tohoto roku bylo zavedeno několik opatření ve prospěch nezaměstnaného dělnictva. Velké štramberské továrny a kopřivnická Tatra například poskytovaly svým nepracujícím zaměstnancům ubytování za stejných podmínek. První zmíněný jim přispíval také na palivo, které bylo k dispozici buď za režijní cenu nebo úplně zadarmo. V Kopřivnici i Butovicích pak byla dělnictvu prodávána mouka za velice nízkou cenu. Rozdíl mezi touto cenou a cenou nákupní pak doplácely podniky. Mnoho podniků okresu⁶⁴ pak svým zaměstnancům (jak stávajícím, tak propuštěným) poskytovalo dlouhodobé půjčky a úvěry na nákup potravin nebo šatstva. Mnohé z nich dávaly dokonce peněžité dary v hotovosti. Další formou pomoci byly různé příspěvky na rodinu, děti apod. V Příboře se pomalu stávalo tradicí, že se vždy našlo několik rodin, které zadarmo braly chudé děti k sobě na oběd.⁶⁵ V Tatře se dokonce mohli i nepracující dělníci stravovat nadále v závodních jídelnách, někde byly firmami zadarmo rozdávány potraviny, buďto pro dělníky samotné nebo i pro jejich rodiny. Některé firmy se dokonce rozhodly vyplácet příspěvky za dobu, kdy dělníci nepracují.⁶⁶ K péči o nezaměstnané můžeme i tohoto roku počítat některé nouzové práce, kterých bylo provedeno více a ve větším rozsahu než dříve.⁶⁷

Modernizace výroby se v roce 1934 téměř zastavila. Za zmínku stojí především Hückelova a Böhmova kloboučnická továrna, kde se podařilo zavést výrobu klobouků z tzv. krátkého velouru, o které byl zájem především v cizině. V Böhmově továrně se rovněž rozhodli přistavět pro dělníky nové koupelny s teplou a studenou vodou.⁶⁸

K podnikům, které byly tohoto roku dočasně zastaveny patří hodslavické kamenolomy, firma Štramberské vápenky s.r.o. a podnik bratří Gutmannů tamtéž. Zrušena byla například výroba šamotových kamen Františka Neussera v Příboře - Klokočově nebo šenovská továrna na dřevěné floky (Karel Menzel). Největší podnik, který nepřežil rok 1934, je již výše zmíněný S. Mandler.⁶⁹

Rokem 1934 dosáhla velká hospodářská krize jak v Československu, tak na Novojičínsku svého vrcholu a jak zaměstnanost, tak průmyslová výroba se dostala do fáze deprese. Uvedme však ještě pro srovnání několik charakteristik roku 1935, které nám pomohou ukotvit a vymezit hospodářskou krizi 30. let v širším kontextu a naznačí, jaký byl následující vývoj.

První polovina toho roku byla ještě poznamenána jednak pozůstatky předchozího stavu, potom také obecně nižší úrovní výroby v zimě. Ve většině oborů pak nastalo zlepšení na jaře. Výjimkou z tohoto konstatování je průmysl kamene a zemin. Ten se po celý rok potácel v problémech, velká část jeho výrobních kapacit stála. Automobilový průmysl se v létě vzmohl, pracovní týden v závodech Tatra a. s. dosahoval v červnu již 45 hodin. Na podzim sice došlo k opětovnému oslabení, na konci roku se však situace ustálila. I v butovické vagónce se poměry ke konci roku zlepšily.⁷⁰ Soukenické fabriky byly zaměstnány po celý rok relativně dobře stejně jako vlnářské a pletářské podniky. Hůře se pak dařilo bavlnářům. Ostatně podobná byla situace během celého krizového období. Výraznou změnu k lepšímu prodělaly kloboučnické firmy, které dokázaly opětovně proniknout na zahraniční trhy, a tak zaměstnanost v nich dosáhla téměř předkrizové úrovně.⁷¹

Tyto zlepšené hospodářské poměry se pozitivně projeví i na celkové zaměstnanosti dělnictva. Mnoho podniků začalo znovu rozšiřovat pracovní dobu a přijímalo do práce dělníky dříve propuštěné nebo na dovolené. Toto zlepšení se projeví i v absolutních číslech.⁷²

Nově vzniklých či rozšířených podniků bylo stále poskrovnu. Za touto situací stála nejistota, spojená s budoucím vývojem. Nutno však podotknout, že oproti předchozím letům se omezil počet zastavených či zrušených firem. Již tradičně se v tomto roce rozšířily závody Tatra a. s., které přistavěly novou čistírnu odlišnou z aluminiových a bílých kovů. K zastaveným a zrušeným podnikům musíme počítat hlavně štramberské kamenářské firmy, které však měly problémy již několik let.⁷³

¹ Časové vymezení velké hospodářské krize je značně problematické a závislé na několika faktorech. Především je to vyspělost zasaženého regionu, dále pak jeho geografická poloha, napojení na jiné trhy a ekonomiky a v neposlední řadě také podoba a rozsah opatření vedoucích ke zmírnění krize. V českém kontextu (Lacina, Kárník, Sekanina) se zachovává datace shodná s datací krize ve světě (tj. 1929 - 1934), reálně k nám však krize přichází až v průběhu roku 1930 a její bezprostřední důsledky přetrvávají minimálně do roku 1936.

² Janák, J.: Sociálně ekonomická struktura západní Moravy a Velká hospodářská krize, Brno 1970, s. 25.

³ Bylo by však chybou domnívat se, že hospodářská krize, postihnoucí Československou republiku, byla pouze důsledkem hospodářské krize vzniklé ve Spojených státech amerických. Kořeny krize je třeba hledat jak ve vnitřních (vývoj hospodářství, finanční a hospodářská politika státu), tak ve vnějších faktorech (provázanost světových ekonomik, importní a exportní závazky).

⁴ Lacina, V.: Velká hospodářská krize v Československu 1929-1934, Praha 1984, s. 79.

⁵ NA Praha, archivní fond Ministerstvo sociální péče (dále jen MSP), inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3745, sl. Moravská Ostrava, s. 65.

⁶ Tamtéž, s. 66 - 67.

⁷ Tamtéž, s. 68.

⁸ Ve stejném roce však ve fabrice zaniká pracoviště na výrobu barev.

⁹ Tamtéž, s. 13 - 14.

¹⁰ V měsících říjnu, listopadu a prosinci 1930 bylo v politickém okrese (dále p.o.) Nový Jičín nahlášeno 7, 20 a 25 nezaměstnaných.

NA Praha, archivní fond Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností (dále jen MPOŽ), kart. 733.

Tato statistika nám poskytuje měsíční údaje pro jednotlivé okresy z let 1930 - 1936. Chybí v ní bohužel data z období leden - září 1930 a leden - srpen 1931. Všechna data této statistiky jsou součástí statistických přehledů o činnosti veřejných zprostředkovatelů práce, které byly měsíčně zaslány Zemským úřadem v Brně ministerstvu sociální péče. K těmto údajům je však nutno učinit několik poznámek. Počet nezaměstnaných zde není zcela přesný, je zkracován několika faktory. Předně celková nezaměstnanost je v ČSR registrována až od roku 1931, do té doby byli registrováni pouze organizovaní pracovníci, kteří pobírali podporu dle Gentského systému nebo se hlásili u odborových organizací o práci. Od roku 1933 se museli všichni uchazeči o začlenění do státní stravovací akce hlásit alespoň jednou týdně o práci u veřejné zprostředkovatelské práce - statistika tak doznala určitého zpřesnění, zahrnovala podporované jak Gentským systémem, tak tzv. státní stravování akcí. Na paměti je nutno mít také závislost přesnosti statistik na hustotě rozmístění zprostředkovatelské práce. Meziúvalně odhady říkaly, že tyto zprostředkovatelské zachytí v průměru 77% všech nezaměstnaných.

Janák, J.: Sociálně ekonomická struktura západní Moravy a Velká hospodářská krize, Brno 1970, s. 41, 81.

V případě, že bude v dalším textu použito údajů o počtu nezaměstnaných v p. o. Nový Jičín, bude vždy užito výše uvedených archiválií (pokud nebude výslovně řečeno jinak) a nebude na ně znovu upozorňováno v textu poznámkového aparátu.

¹¹ Nárok na podporu v nezaměstnanosti dle Gentského systému vznikal pouze pracovníkům, kteří byli odborově organizováni. Tyto podpory vyplácely právě odborové organizace, které k tomuto účelu užívaly státních příspěvků. Systém byl uzákoněn již roku 1921, avšak do chodu se dostal až v roce 1925. Důležitou novelizací prošel v roce 1930, další pak v roce 1933. Více viz Rákosník, J.: Odvrácená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918 - 1938, Praha 2008.

¹² Pro srovnání uvedme, že opačná situace vládla v maloživnostenských podnicích, kde byla pracovní doba naopak nezákonně prodlužována, mnohde až na 60 hodin týdně. Dělo se tak pravděpodobně ze snahy o co největší snížení nákladů na výrobu. Dělnictvo se proti těmto opatřením příliš nebránilo - pravděpodobně z obavy o ztrátu zaměstnání.

¹³ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3745, sl. Moravská Ostrava, s. 54 - 55.

¹⁴ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3748, sl. Moravská Ostrava, s. 3.

¹⁵ V této továrně se důsledkem sníženého odbytu hromadil cement a slíny ve skladech a dvacet dělníků bylo pro továrnu přebytečných. Aby nemuseli být propuštěni, byli všichni dělníci rozděleni do part, které střídavě braly osmidenní či čtrnáctidenní volno.

¹⁶ NA Praha, MSP, inv. č. 3450, sig. G-2b/20, kart. 3507, leden 1930. Tamtéž. V lednu 1930 bylo ve vagónce v Butovicích propuštěno 155 a v kopřivnické fabrice 43 lidí.

¹⁷ Tamtéž. Ještě na začátku roku konstatovala živnostenská inspekce, že situace textilních podniků je ze všech oborů „nejvýhlednější“.

¹⁸ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3748, sl. Moravská Ostrava, s. 7.

¹⁹ Tamtéž, s. 14.

²⁰ Tedy přesněji, tato data pocházejí z proveniencí šesti zprostředkovatelských pracovišť působících v obvodu výše zmíněného živnostenského inspektorátu (Nový Bohumín, Frýdek, Fryšták, Moravská Ostrava, Slezská Ostrava, Český Těšín).

²¹ Tamtéž, s. 9 - 10.

²² Tamtéž, s. 11 - 12.

Tamtéž, s. 36.

- ²³ Jaromír Pavlíček klade její založení již do roku 1927. Viz Pavlíček, J.: Průmysl Novojičínska v letech 1921-1929, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 30 (dále VSONJ 30), 1982, s. 11.
- ²⁴ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3748, sl. Moravská Ostrava, s. 63-67.
- ²⁵ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3751, sl. Moravská Ostrava, s. 1.
- ²⁶ Tamtéž, s. 3.
- ²⁷ Viz poznámka 11, Rákosník, J.: Odvrácená tvář..., s. 276.
- ²⁸ NA Praha, MSP, inv. č. 11.
- ²⁹ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3751, sl. Moravská Ostrava, s. 20.
- ³⁰ Tamtéž, s. 75 - 79.
- ³¹ Pro srovnání uvedme, že v lednu toho roku to bylo 3 142 lidí. Celkově bylo na konci roku na Moravě 209 047 lidí bez místa (oproti 129 357 lidem v lednu). Viz poznámka 2, Janák, J.: Sociálně ekonomická....
- ³² NA Praha, MSP, inv. č. 11.
- ³³ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3755, sl. Moravská Ostrava.
- ³⁴ V kloboučnických závodech se plat snižoval o 15 - 25%, v některých pletárnách pak až o 90%. K drobnému zvýšení došlo v suchdolské továrně na rybí konzervy.
- ³⁵ Tamtéž, s. 12 - 13.
- ³⁶ Tamtéž, s. 22 - 24, 73 - 74.
- ³⁷ Tamtéž, s. 48.
- ³⁸ Tamtéž, s. 47.
- ³⁹ Tamtéž, s. 75.
- ⁴⁰ Tamtéž, s. 29. Proti tomuto opatření však musela zasáhnout živnostenská inspekce, neboť někteří dělníci pracovali již od čtvrté hodiny ranní a jiní končili až o desáté večerní.
- ⁴¹ Tamtéž, s. 30 - 31.
- ⁴² V lednu toho roku bylo zaměstnáno dokonce pouze 55 lidí, v srpnu, kdy byla zaměstnanost nejvyšší, to pak bylo 347 pracovníků.
- ⁴³ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3761, sl. Moravská Ostrava, s. 3.
- ⁴⁴ Tamtéž, s. 1 - 3.
- ⁴⁵ Tamtéž, s. 5.
- ⁴⁶ V lednu zde bylo hlášeno 11 948 lidí bez práce, v prosinci pak 12 160, nastal tedy meziročně mírný nárůst. Ve srovnání se stavem v celé Moravskoslezské zemi se jednalo o opačný trend. Na celé Moravě bylo k nezaměstnaným počítáno v lednu 243 827 a v prosinci 237 404 lidí, tedy úbytek.
- ⁴⁷ Tamtéž, s. 13. Dělníci se v tomto případě odvolávali na pracovní řád, který říká, že týdenní pracovní doba je 48 hodin a také na §1155 všeobecného občanského zákoníku.
- ⁴⁸ Pokud by se tak nestalo a žalobě by bylo vyhověno, továrna by byla nucena náhrady vyplatit. V tomto kontextu by šlo o poměrně závažný precedens, díky kterému by se podobného opatření mohli domáhat všichni nepracující dělníci. Továrny by na druhou stranu byly nuceny začít ještě mohutněji propouštět, aby u zbývajících dělníků pracovní dobu dodržely.
- ⁴⁹ Zatímco v roce 1932 byl povolen limit 78 800 Kč pro všechny nouzové práce v okrese, o rok později to bylo již pouze 38 000 Kč.
- ⁵⁰ NA Praha, MSP, inv. č. 12.
- ⁵⁰ Pavlíček, J.: Politické důsledky krize na Novojičínsku v letech 1929 - 1934, In: K historii KSČ na Novojičínsku, Nový Jičín 1986, s. 108.
- ⁵¹ SOKA Nový Jičín, archivní fond Archiv města Příbor, inv. č. 453, Pamětní kniha města Příbor, obcí Klokočova a Věsky od roku 1918 s přehledem událostí let války (strojový opis), s. 257.

- ⁵² NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3761, sl. Moravská Ostrava, s. 16.
- ⁵³ Jednotlivé části výroby na sebe nenavazovaly, komunikace mezi pracovišti vázla, transport surovin i výrobků byl téměř výhradně ruční atd. Docházelo tak často k situaci, že v jedné části továrny bylo práce nedostatek, zatímco v jiné práce chyběla apod.
- ⁵⁴ Tamtéž, s. 25 - 27.
- ⁵⁵ Tamtéž, nestránkováno.
- ⁵⁶ Tamtéž, s. 7.
- ⁵⁷ V železářství (které je spíše vázáno na Ostravsko a které zde uvádíme jen pro srovnání) to bylo v roce 1933 3,83 osmihodinových směn v týdnu, zatímco v prvních devíti měsících roku následujícího již 4,65 plných směn týdně. V textilu se potom jednalo o 4,98 směn pro rok 1933 oproti 5,45 v roce následujícím.
- Tyto údaje se nevztahují pouze na novojičínský okres, nýbrž jsou vázány na celou oblast, kterou má ve své jurisdikci Živnostenská inspekce v Moravské Ostravě.
- ⁵⁸ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3766, sl. Moravská Ostrava, s. 2.
- Jen pro příklad uvedme, že v lednu 1934 bylo na Novojičínsku 12 322 lidí bez práce, kdežto v září toho roku jich bylo pouze 7189.
- ⁵⁹ Tohoto roku prodávají bratři Gutmannové svou firmu Vítkovickým železárnám. Důvodem jsou neudržitelné finanční poměry majitelů.
- SOKA Nový Jičín, archivní fond Archiv města Štramberk, inv. č. 110, Pamětní kniha města Štramberku, s. 561.
- ⁶⁰ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3766, sl. Moravská Ostrava, s. 4 - 5.
- ⁶¹ Zde je potřeba upozornit, že výroční zpráva živnostenské inspekce pro rok 1933 řadí tuto továrnu ke zrušeným podnikům. Zpráva pro rok 1934 pak konstatuje její dobrou zaměstnanost. Továrna tedy byla buďto znovu obnovena, nebo zpráva konstatující její uzavření mluvila např. pouze o některém z provozů továrny.
- ⁶² V objektu Mandlerovy továrny byl v roce 1936 zřízen pracovní tábor pro mladé nezaměstnané muže ročníků 1915 - 1921 s dobou trvání 90 dní na jednu osobu. Chlapci byli z tábora posíláni na různé práce (čištění potoka, úklid lesů, úprava veřejných prostranství apod.), pokud se práce nedostávalo, museli zůstat v táboře a dostali nějaké zaměstnání zde.
- Viz poznámka 23, Pavlíček, J.: Politické..., s. 108.
- Jurok, J. a kol.: Dějiny města Příbor, Příbor 2002, s. 157.
- ⁶³ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3766, sl. Moravská Ostrava, s. 14 - 16.
- ⁶⁴ Moravskoslezská vagonka v Butovicích, Bratři Böhmové v Novém Jičíně, Závody Tatra v Kopřivnici, Štrambersko-vítkovické cementárny ve Štramberku ad.
- ⁶⁵ V roce 1934 celkem 135 rodin poskytlo zdarma 50 dětem obědy.
- SOKA Nový Jičín, archivní fond Archiv města Příbor, inv. č. 453, Pamětní kniha města Příbor, obcí Klokočova a Věsky od roku 1918 s přehledem událostí let války (strojový opis), s. 256.
- ⁶⁶ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3766, sl. Moravská Ostrava, s. 26 - 29.
- ⁶⁷ Tohoto roku byla finanční kvóta na nouzové práce 74 900 Kč. Prováděny byly v Novém Jičíně, Butovicích, Fulneku, Závěšicích a ve Vlčnově.
- ⁶⁸ NA Praha, MSP, inv. č. 12.
- ⁶⁹ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3766, sl. Moravská Ostrava, s. 88 - 89.
- ⁷⁰ Tamtéž, nestránkováno.
- Továrna tohoto roku zavádí výrobu vozidel pro armádu a také výrobu a opravu letadel.
- ⁷¹ NA Praha, MSP, inv. č. 3660, sig. G varia, kart. 3772, sl. Moravská Ostrava, s. 37.
- ⁷² Tamtéž, s. 1 - 16.
- ⁷³ Nezaměstnanost klesla v srpnu 1935 až na počet 5786 nezaměstnaných.
- Tamtéž, nestránkováno.

1. Statistika obyvatel dle skupin povolání¹

	Průmysl a živnost		Textilní průmysl		Odevní průmysl		Pr. strojů, přístrojů a dopr. prost.		Průmysl zpracování kovů	
	V povolání čími		Ústa k povolení příslušná		V povolání čími		Ústa k povolení příslušná		V povolání čími	
	Dělnictvo	Dobromady	Dělnictvo	Dobromady	Dělnictvo	Dobromady	Dělnictvo	Dobromady	Dělnictvo	Dobromady
S. o. Půlneck	Souhrn	2422	3812	6590						
	Záry	771	983	3151						
	Muži	1051	2829	3429	857	960	1337	406	213	237
S. o. Nový Jičín	Souhrn	6255	13615	24137						
	Záry	2025	4205	12206						
	Muži	6194	12746	22206	901	1010	1473	8277	523	647
S. o. Příbor	Souhrn	4852	7186	13004						
	Záry	1300	1607	3300						
	Muži	3543	5279	7704	1324	1433	1847	2792	978	1447
P. o. Nový Jičín	Souhrn	17199	23813	45911						
	Záry	5811	6859	22472						
	Muži	11388	16664	23298	2082	3403	4657	11475	1714	2331
ČSR	Souhrn	1688542	2503644	5146937	207741	340045	526330	364350	107150	148352
	Záry	594007	858190	2480222	178720	212513	338257	234468	8770	141608
	Muži	1214575	1943454	2658915	89021	139792	188270	128662	98780	172221
Z. moravskoslezská	Souhrn	452620	684437	1156253	64253	81571	120707	111709	20900	45621
	Záry	160207	139062	489963	43327	50009	81787	68414	1306	2600
	Muži	322413	544553	766990	20926	31444	45000	44853	2584	42641
OŽK Olomouc	Souhrn	182225	278677	572205						
	Záry									
	Muži				15429	29741	44527	57133	10467	17708

¹ Československá statistika – svazek 104, Praha 1934.

Průmysl Novojičínska a velká hospodářská krize (1929 - 1934)

2. Statistika nezaměstnanosti pro p. o. Nový Jičín a zemi Moravskoslezskou²

	1930		1931		1932		1933		1934		1935		1936	
	NJ	Mor.	NJ	Mor.	NJ	Mor.	NJ	Mor.	NJ	Mor.	NJ	Mor.	NJ	Mor.
	Leden	-	-	58646	3142	129357	11948	243827	12322	250885	8264	234554	7503	238698
Únor	-	-	63725	3364	142195	12422	257281	12282	255435	7607	238443	7219	240121	
Březen	-	-	64927	3668	147583	12158	252067	11842	240991	7327	232447	6677	226881	
Duben	-	-	58717	3400	135892	12063	233020	11313	224703	6843	214768	5910	206680	
Květen	-	-	48605	3067	124629	11298	218672	9936	198612	6498	201148	5629	187561	
Červen	-	-	44365	2375	119789	10413	207334	8520	188738	6152	187067	5056	170159	
Červenec	-	-	45219	3216	121312	9880	201961	7770	185829	5867	177460	4543	151357	
Srpen	-	-	46195	3876	129740	10105	203099	7189	185514	5786	171587	4567	142470	
Září	-	-	50	54	143148	11813	203162	7424	189395	6054	171892	5040	138872	
Říjen	7	-	605	65701	165971	11759	217908	7718	202127	7033	198023	4938	134180	
Listopad	20	-	2334	99149	10072	209047	8939	237404	8247	228459	5406	147776		
Prosinec	25	-												

² Údaje pro novojičínský politický okres jsou čerpány ze statistik nezaměstnanosti dle jednotlivých okresů (NA Praha, MPOŽ, kart. 733.). Údaje pro zemi Moravskoslezskou jsou čerpány z publikace Janák, J.: *Sociálně ekonomická struktura západní Moravy a Velká hospodářská krize*, Brno 1970.

Návštěva Edvarda Beneše na Novojičínsku (červenec 1946)

Pavel Dvořák

Edvard Beneš prožíval od svého návratu do republiky v květnu 1945 velmi hektické období. V soukromí se na něm projeví všechny důsledky prožitého exilu, náročných vyjednávání a složitých rozhodnutí. Byl unavený a nemocný, jedinou oporou mu byla manželka Hana. Jako prezident republiky byl však spoluodpovědný za obnovu státu vnitřně i navenek, jeho úřední kroky bezprostředně ovlivňovaly život všech občanů i institucí. Na nezasvěcené působil jako rozhodný a vyrovnaný obnovitel země, silný prezident - Budovatel. Takto jej vnímala i většina národa, pro kterou představoval jednu z mála spojníc mezi tehdejší současností a světem Masarykovy předválečné republiky. V podobné atmosféře se tedy odehrála Benešova cesta na Ostravsko v červenci 1946, při které navštívil také novojičínský region.

Přípravy k této cestě započaly již v květnu onoho roku, tedy v době, kdy celá země žila prvními poválečnými parlamentními volbami. Ani v kontextu této významné události však návštěva prezidenta republiky nezapadla. Moravský zemský národní výbor (dále jen MZNV) svolal první poradní schůzi již 20. května na ostravskou Novou radnici. Zúčastnili se jí všichni předsedové ONV a MNV okresů a obcí, přes které byl plánován průjezd prezidentské kolony.¹ Místní funkcionáři zde byli předběžně seznámeni s plánem cesty, jejími propozicemi a bylo jim uloženo vypracovat několik dokumentů, usnadňujících organizaci cesty po stránce bezpečnostní, kulturní ad.² Dva týdny nato, 3. června, pak projížděli zástupci MZNV celou trasu, aby mohl být určen přesný časový rozpis prezidentské návštěvy. Při této příležitosti byly s jednotlivými předsedy dohodnuty některé podrobnosti průjezdu kolony obcemi. Inspekce se odehrála přesně dle časového harmonogramu skutečné návštěvy, tedy včetně zastavení vozidel a zdržení na jednotlivých místech.³ Další organizační schůze byla svolána opět do Ostravy na pondělí 8. července, kde se účastníci s konečnou platností dozvěděli datum prezidentské návštěvy v kraji - 17. a 18. červenec 1946.⁴ Ostatní organizační záležitosti pak byly svěřeny do kompetence jednotlivých okresů či měst.⁵

Benešova cesta byla na všech úrovních do detailu rozpracována. K zajištění jejího zdárného průběhu bylo vydáno několik nařízení či doporučení, která upravovala silniční provoz, výzdobu a mnoho dalších záležitostí. Bylo tak nařízeno, aby ulice, jimiž se bude prezidentská kolona ubírat, byly vyčištěny a pokropeny, aby po nich nepobíhala domácí zvířata a aby obyvatelstvo zajistilo dostatečnou výzdobu svých domů a veřejných prostranství. Hodinu před průjezdem byly uzavřeny ulice a provedeny jejich objížďky. Lidé byli vyzváni, aby se v hojném počtu zúčastnili vítání prezidenta a jeho doprovodu, pokud možno v krojích (národních, skautských, sokolských). Zvláštní nařízení se týkalo členů ONV NJ a předsedů MNV v okrese, kteří byli vyzváni k účasti na vítání hlavy státu buďto při jeho zastávce v Novém Jičíně, nebo v Příboře, kde pro ně bylo vyhrazeno zvláštní místo.⁶ Okresní národní výbor v Novém Jičíně také vydal vyhlášku, směřovanou na majitele a správce všech

domů a bytů v ulicích, kterými prezident projížděl. Tato vyhláška upravovala pobyt cizích osob v domech, provoz živností a restaurací po dobu návštěvy a další podrobnosti, zajišťující bezpečnost všech účastníků.⁷

Trasa průjezdu Edvarda Beneše a jeho doprovodu⁸ novojičínským okresem začínala v obci Dub (na místě zvaném Dubský kopec), na pomezí hranického a novojičínského okresu a rovněž na hranicích Slezské expozitury země Moravskoslezské. Zde byla postavena slavobrána a prezident republiky byl krátce uvítán zástupci novojičínského okresu a předsedou ostravské expozitury Zemského národního výboru ing. Chamrádem, jehož vůz se poté připojil do prezidentské kolony, která pokračovala dále směrem k Novému Jičínu.⁹ Trasa nyní vedla přes Starojickou Lhotu, Starý Jičín a Loučku. Všude, i v místech, jimiž prezident pouze projížděl, panovala toho dne sváteční nálada a pouhý průjezd kolony obcí zde znamenal velkou událost. Po celé trase cesty stály špalíry lidí, ve většině obcí byla připravena hudba a krojovaní lidé. Všechna místa, kde byl po krajích silnice větší počet lidí, projížděla prezidentská kolona velice nízkou rychlostí, lidé i prezident tak měli možnost vzájemně se pozdravit.¹⁰

Do Nového Jičína,¹¹ první velké zastávky na území novojičínského okresu, dorazil prezidentův průvod s mírným zpožděním asi v 11 hodin 15 minut. U městské brány už hrála uvítací hudba. Hranickou třídou, třídou maršála Stalina (dnes K Nemocnici) a ulicí 28. října se kolona dostala až na Masarykovo náměstí, kde byla hlava státu uvítána fanfárami z Libuše. Poté následovalo představení předsedy ONV Františka Rozehnalů a služební hlášení dalších místních funkcionářů. Následně byla zahrána státní hymna a prezident vykonal přehlídku nastoupené čestné roty. Po vykonání některých dalších oficiálních¹² se i s manželkou a doprovodem odebrali na pódium, kde na ně čekal předseda MNV Oldřich Kresta. Po jeho proslovu¹³ přišel čas na jednu z nejdůležitějších částí Benešovy návštěvy Nového Jičína - předání diplomu o čestném občanství města, následované zdravici malého chlapce a děvčátka a Benešovým děkovným projevem. Po zápisu do pamětní knihy obdržel Edvard Beneš s paní Hanou několik symbolických darů (produkty kloboučnického a textilního průmyslu města), rozloučil se, za doprovodu předsedy MNV nastoupil do auta a odjel směrem na Příbor. Jeho zastávka v Novém Jičíně se oproti původnímu plánu protáhla o 15 minut.¹⁴ Ulice města byly lemovány stovkami lidí. Zaměstnanci důležitých podniků měli své místo dokonce přesně vyhrazeno tak, aby byla lidmi zaplněna celá trasa průjezdu městem. Podle nařízení se vítání nesměli zúčastnit obyvatelé německé národnosti.¹⁵

Směrem na Příbor projížděla prezidentská kolona obcí Libhošť. Tamní kronikář nám zanechal velmi podrobnou zprávu o přípravách na prezidentův průjezd. Víme tak, že místní řemeslníci postavili dřevěnou slavobránu, o jejíž výzdobu se postarala libhošťská mládež. Jako v mnoha jiných městech a vesnicích, i v Libhošti se čistily ulice, spravovaly ploty a fasády domů. K uvítání byla přítomna kapela a nastoupení téměř všichni obyvatelé. Prezident se oproti plánu dosti zdržel, ani to však libhošťské neodradilo od čekání. Když kolona konečně přijela ke slavobráně, kapela zahrála fanfáry z Libuše a celý průvod projel pomalu obcí dále do Příbora.^{16,17}

I pro Příbor znamenala návštěva prezidenta republiky velkou událost, jejíž přípravou žilo město mnoho dní. Vše bylo znásobeno tím, že bylo město po dohodě

určeno jako druhá větší Benešova zastávka na Novojičínsku. Návštěva zde byla vítána dokonce dvěma slavobránami,¹⁸ příjezdová silnice a náměstí byly vyzdobeny vlajkami a prapory.¹⁹ I do Příbora dorazila kolona prezidentských automobilů asi se 45 minutovým zpožděním. Na náměstí, kde předtím hrál orchestr Jindřicha Pukovce hudbu k poslechu, se rozezněly fanfáry z opery Dalibor. Edvard a Hana Benešovi vystoupili z automobilu a se svým doprovodem se odebrali k pódiu, kde na ně čekala mládež a předseda MNV Hošek s proslovem. Následně a za úplného ticha pronesl svůj proslov i prezident.²⁰ Poděkoval v něm za vřelé přivítání, vzpomněl - stejně jako dříve předseda MNV - na dobu války a válečného exilu a popřál příborským mnoho zdaru a pevné vůle v dalším budování města, kraje i celé země. Pak byl společně s manželkou vyzván k podpisu do pamětních knih a kronik,²¹ byl mu předán diplom o udělení čestného občanství města Příbora a další dary.²² Poté se hosté rozloučili a vypravili dále směrem na Klokočov, který byl pro onu chvíli poslední obcí, kterou prezident projel před opuštěním Novojičínska.²³

Jeho cesta dále vedla do Moravské Ostravy, hlavního cíle jeho zájezdu na severní Moravu.²⁴ Ještě jednou se však do katastru novojičínského okresu vrátil. Bylo to toho dne večer, kdy jel z Moravské Ostravy do Frenštátu pod Radhoštěm, kde nocoval. Na cestě z Hukvald byla domluvena krátká zastávka v obci Mniší, kterou využili k pozdravení hlavy státu jednak obyvatelé přilehlých vesnic, především však obyvatelé Kopřivnice, jejichž městečko nemohlo být z časových důvodů do plánu cesty zařazeno. Zastávka zde byla naplánována mezi půl šestou a půl sedmou hodinou odpolední. Přes Drnholc a Větrkovice se kopřivničtí v průvodu odebrali do Mnišího, kde byl E. Beneš uvítán předsedou kopřivnického MNV Sochou, který se pak zúčastnil také oficiálního uvítání ve Frenštátě pod Radhoštěm.²⁵

Zde tedy definitivně skončila návštěva prezidenta republiky dr. Edvarda Beneše na Novojičínsku. Noc ze 17. na 18. července strávil prezident v tehdy nově otevřeném hotelu Vlčina poblíž Frenštátu p. R. Na jeho počest byly toho večera na většině beskydských vrcholů rozžehnuty mohutné vatry. Od Lysé hory až po Radhošť prý „nebylo jediného vrcholu bez ohně“.²⁶

Benešův pobyt na Novojičínsku byl hodnocen velmi kladně, a to jak z jeho strany,²⁷ tak ze strany místních obyvatel. Na všech místech, kterými prezident projížděl, ho zdravily davy lidí, zejména v menších obcích znamenala jeho návštěva vysoce významnou událost. Radost občanů vyjádřila velice triviálně zdravice novojičínských dětí: „Pane Prezidente! Máme Vás všichni moc a moc rádi a prosíme denně Boha, aby Vám dal dlouhá léta, stále zdraví. Přijměte tuto kyticí jako dar z lásky k Vám a zůstaňte nám dlouho a dlouho zachován.“²⁸

Závěrečná poznámka: množství relevantních materiálů k této Benešově návštěvě je uloženo v Moravském zemském archivu v Brně, archivní fond B 280-Presidium (Zemský národní výbor), kartony 64, 65, 66. V článku citované archiválie jsou ve své většině duplicitami archiválií právě tohoto fondu.

- ¹ SOKA Nový Jičín, archivní fond Okresní národní výbor Nový Jičín (dále jen ONV NJ), inv. č. 21, č. spisu 1816-1, č. jednací 331/2/pres.
- ² Tamtéž. Vypracování plánek měst, kudy bude kolona projíždět, texty projevů, resumé dějin obcí, významných válečných událostí atd. Dodatečně jim bylo uloženo vypracovat písemné pozvání k návštěvě pana prezidenta v jejich obci (okrese atd.).
- ³ Tamtéž.
- ⁴ Tamtéž.
- ⁵ Tamtéž. Například Nový Jičín se rozhodl svolat další schůzi upřesňující prezidentskou zastávku ve městě na 12. července.
- ⁶ Tamtéž.
- ⁷ Tamtéž. Připojený koncept i plakát vyhlásky.
- ⁸ Tento doprovod rozhodně nebyl zanedbatelný, jak vzhledem k počtu členů, tak k jejich významu. Prezidentskou kolonu tvořilo dle rozpisu 22 vozů (snad i více). Mezi členy doprovodu byli vysocí zemští úředníci, důstojníci i osobní prezidentův doprovod. Za zmínku stojí například ministr národní obrany Ludvík Svoboda, ministr vnitra Václav Nosek nebo ministr zahraničí Jan Masaryk. O L. Svobodovi i V. Noskovi se sice nezmiňují úřední materiály, avšak jejich přítomnost je potvrzena zápisy v některých kronikách či místním tisku. Na přítomnost J. Masaryka lze usuzovat pouze dle sporné fotografie, pořízené na novojičínském náměstí dne 17. července 1946.
- ⁹ SOKA Nový Jičín, ONV NJ, inv. č. 21, č. spisu 1816-1, č. jednací 331/2/pres.
- ¹⁰ SOKA Nový Jičín, archivní fond Městský národní výbor Příbor, Kronika města Příbora, kniha II., od r. 1945.
- ¹¹ President Budovatel s chotí vřele uvítání v srdci Kravařska, Nové Kravařsko, 19. 7. 1946, roč. II., č. 29.
- ¹² SOKA Nový Jičín, archivní fond Sběrka fotografií, fotografie z návštěvy E. Beneše v Novém Jičíně (16. 7. 1946).
- ¹³ SOKA Nový Jičín, ONV NJ, inv. č. 21, č. spisu 1816-1, č. jednací 331/2/pres.
- ¹⁴ SOKA Nový Jičín, archivní fond Základní devítiletá škola Starojická Lhota, Školní kronika národní školy ve Starojické Lhoře (1945-1974), s. 8-9.
- ¹⁵ SOKA Nový Jičín, archivní fond Místní národní výbor Starý Jičín, Pamětní kniha městyse Starého Jičína, díl 2, s. 142-143.
- ¹⁶ Slavnostní nálada zavládla v Novém Jičíně už o den dříve, kdy se na náměstí uskutečnil koncert vojenské hudby. Tato hudba zahrála také následujícího dne ještě před Benešovým příjezdem do města, kdy prošla vyzdobenými ulicemi.
- ¹⁷ Celá ceremonie byla předem připravena a odbývala se podle připraveného vzoru. Po předchozí domluvě docházelo na některých místech k drobným úpravám (např. předání diplomu apod.).
- ¹⁸ Proslov viz President Budovatel s chotí vřele uvítání v srdci Kravařska, Nové Kravařsko, 19. 7. 1946, roč. II., č. 29.
- ¹⁹ Tamtéž.
- ²⁰ SOKA Nový Jičín, ONV NJ, inv. č. 21, č. spisu 1816-1, č. jednací 331/2/pres.
- ²¹ Němci měli zakázáno vycházet na ulice v době od 20 hodin 16. července do 13. hodin 17. července, kromě zaměstnanců vybraných závodů. Ani ti se však nesměli slavnosti zúčastnit a po dobu nepřítomnosti českého osazenstva firmy měli být shromážděni v jedné místnosti, kde za ně ručila závodní rada podniku.
- ²² U místního hostince zastavilo jedno z aut prezidentova doprovodu a z něj vystoupivší člověk se na občany Libhoště obrátil s otázkou, proč nezastavili prezidentovo auto, že „pan prezident je na podobné zastávky zvyklý“.

- ¹⁷ SOKA Nový Jičín, archivní fond Místní národní výbor Libhošť, Kronika obce Libhoště od r. 1938, s. 169-171. Místní kronikář si očividně spletl datum průjezdu E. Beneše obcí. V kronice uvádí datum 16. namísto 17. července.
- ¹⁸ První slavobránu postavili zaměstnanci elektrárny přes hlavní silnici a nesla nápis „Sláva Tobě, velký Slávy synu“. Druhá byla postavena u vjezdu na náměstí a nesla městský znak. Na náměstí se rovněž rozprostíral velký nápis „Věrní zůstaneme“.
SOKA Nový Jičín, archivní fond Městský národní výbor Příbor, Kronika města Příbora, kniha II., od r. 1945, s. 104.
- ¹⁹ Vlajek a praporů bylo potřeba tolik, že MNV v Příboře žádal okolní obce o zapůjčení dalších.
Archiv Muzea Fojtství v Kopřivnici, šanon 166, č. 65, 66, 67.
- ²⁰ Proslov E. Beneše byl nahráván a přenášen ostravským rozhlasem. Oba dva proslovy jsou pak zaznamenány v kronice města Příbora.
- ²¹ K tomuto účelu bylo městem zakoupeno hodnotné plnicí pero, které by dodnes mělo být uloženo v místním muzeu.
- ²² Z darů obdržel prezident především pletené zboží místních továren a koš čerstvého ovoce, věnované štramberskými zahrádkáři.
- ²³ SOKA Nový Jičín, archivní fond Městský národní výbor Příbor, Kronika města Příbora, kniha II., od r. 1945, s. 104-109.
- ²⁴ Dalšímu průběhu cesty se zde nebudeme podrobněji věnovat. V našich intencích je zmapovat Benešův pobyt na Novojičínsku.
- ²⁵ SOKA Nový Jičín, archivní fond Archiv obce Kopřivnice, inv. č. 15, Pamětní kniha obce Kopřivnice, díl 2.
I kopřivnický kronikář se spletl v datu, místo 17. července uvádí datum 17. srpna.
- ²⁶ SOKA Nový Jičín, archivní fond Místní národní výbor Libhošť, Kronika obce Libhoště od r. 1938, s. 171.
- ²⁷ Poděkování prezidentské kanceláře viz SOKA Nový Jičín, archivní fond Městský národní výbor Příbor, Kronika města Příbora, kniha II., od r. 1945, s. 109.
- ²⁸ President Budovatel s chotí vřele uvítání v srdci Kravařska, Nové Kravařsko, 19. 7. 1946, roč. II., č. 29.

Edvard Beneš s manželkou Hanou na novojičínském náměstí. SOKA Nový Jičín.

Návštěva Edvarda Beneše na Novojičínsku (červenec 1946)

Edvard Beneš provádí přehlídku čestné roty na novojičínském náměstí. SOKA Nový Jičín.

Edvard Beneš v Příboře. Archiv Muzea Fojtství Kopřivnice.

Edvard Beneš v Přiboře. Archiv Muzea Fojtství Kopřivnice.

Kopřivničané očekávají příjezd Edvarda Beneše na okresní silnici pod Kazničovem.
Archiv Muzea Fojtství Kopřivnice.

Poznámky k dokumentaci hořce křížatého (*Gentiana cruciata*) na Novojičínsku

Marie Sedláčková

Hořec křížatý (*Gentiana cruciata* L.) náleží v současné době ke vzácným a ustupujícím cévnatým rostlinám květeny ČR, což potvrzuje nejen jeho legislativní ochrana ve vyhlášce č. 395/92 Sb., ale i jeho zařazení v celostátním Červeném seznamu (ČS) ohrožených cévnatých rostlin ČR v kategorii silně ohrožených taxonů C2 (Holub & Procházka 2000, Procházka [ed.] 2001). Vzhledem k jeho vymizení na dnes již historických lokalitách Moravské brány a Beskydského podhůří byl v regionálním ČS Moravskoslezského kraje (Sedláčková & Plášek [eds.] 2005) uveden v kategorii kriticky ohrožených taxonů C1. Přes četnější výskyt na Novojičínsku je rovněž v ČS květeny Novojičínska zařazen do kategorie C1 (Sedláčková 2008).

Druh je svou ekologií vázaný na podloží bazických hornin (vápence, těšínitové vyvěřeliny), kde na minerálně bohatých hlubších i mělkých vysychavých půdách osidluje semixerotermní stanoviště luk, pastvin a lemy křovin. Vegetačně je vázaný na společenstva třídy *Festuco-Brometea* teplejších oblastí, které na území sv. Moravy zastupují převážně již vyznívající fragmenty širokolistých suchých trávníků svazu *Bromion erecti* (Kirschner & Kirschnerová 2006: 197-198). Inklinaci k poloteplomilným travinobylinným porostům udávají zastoupené diagnostické druhy *Brachypodium pinnatum*, *Bromus erectus*, *Centaurea scabiosa*, *Carlina acaulis*, *C. vulgaris*, *Linum catharticum*, *Ononis spinosa*, *Plantago media*, *Polygala comosa*, *Ranunculus polyanthemus*, *Sanguisorba minor*, *Trifolium montanum* a další průvodní druhy luk a pastvin.

Příčinou ústupu těchto stanovišť jsou dlouhodobé změny hospodaření v zemědělsky využívané krajině, kdy od 50. let docházelo k velkoplošnému obhospodařování zemědělských kultur a zcelování pozemků, což znamenalo postupnou likvidaci polních cest, mezi i menších květnatých luk. Na mnohých nedostatečně obhospodařovaných stanovištích luk a pastvin, zvláště ve svahových polohách, dosud v důsledku absence kosení a pastvy postupuje přirozená sukcese - louky zarůstají křovinami, mění se ekologické podmínky pro světlo milné i suchomilné druhy, šíří se mnohé synantropní druhy a v neposlední řadě se uplatňují konkurenční vztahy silných populací průvodních nově se šířících druhů.

Přestože historicky nejstarší publikované údaje výskytu hořce křížatého jsou z Novojičínska udávané obecnou lokalizací „okolí Nového Jičína“ (Sapetza in Oborny 1882-1886: 484, Formánek 1887: 781, později Podpěra 1921: 54), první konkrétní lokality uvádí z výsledků terénního výzkumu z padesátých let 20. století Vicherek (1957: 412): Nový Jičín, j. a z. lesní okraj kóty 326, západně od osady Žilina a jz. svahy vrchu Žilina. V pozdější fyto geografické studii Moravské brány (Pospíšil 1964: 135) autor zmiňuje z Novojičínska tři lokality: Kojetín u N. Jičína vrch Svinec, j. svah; Veřovice, N. kopec; Životice u N. Jičína, vrch Hlásnice.

Od 70. let byly postupně v terénu ověřovány dosud známé lokality a pro muzejní botanické sbírky pořízena hmotná dokumentace (Sedláčková 1978).

Soupis herbářových dokladů *Gentiana cruciata* z botanických sbírek Muzea Novojičínska (NJM)

Kojetín u N. Jičína, 6. 1899, leg. nezn. sběratel; Dolní Lištná u Třince, pastvina na vrchu Jahodná, 19.7.1964, leg. Z. Kilián; Kojetín u N. Jičína, Svinec 7.9.1967, leg. B. Bělík; Veřovice, jv. svahy vrchu Štramberčík, 480 m n. m., 6. 9. 1973, leg. M. Sedláčková; Jičína, jz. úpatí vrchu Svinec, 380 m n. m., 26.6.1974, leg. M. Sedláčková; Životice u N. Jičína, pastviny jižně od vrchu Jedle, cca 500 m n. m., 14.7.1977, leg. M. Sedláčková; Žilina u N. Jičína, pastviny Žilinského kopce (377), 350 m n. m., 22.6.1977, leg. M. Sedláčková; Kojetín u N. Jičína, vrchol vrchu Svinec, 540 m n. m., 26.7.1989, leg. M. Sedláčková; Veřovice, pahorek nad levým břehem Jičinky, polní cesta j. od Dolního dvora k levému přítoku Jičinky, cca 390 m n. m., 1.10.1993, leg. M. Sedláčková; Veřovice, stejná lokalita, meze v okolí vrcholu kóty 406,2, 11.7.1994, leg. M. Sedláčková; (položky revidovali v r. 1996 Kirschner & Kirschnerová); Fulnek, místní část Jerlochovice, úvoz polní cesty v. od návrhu PP Jerlochovické stěny, cca 300 m n. m., sterilní rostlina, 23.6.2004, leg. M. Sedláčková; úvoz polní cesty, travinobylinné porosty, cca 300 m n. m., 9.9.2004, leg. et det. M. Sedláčková.

Vzhledem k ochraně druhu nebyla od r. 1994 ze stávajících lokalit pořizována herbářová dokumentace, výjimkou je nový nález z Fulneka - Jerlochovic. Přes opakované ověření již pozměněných lokalit ze 70. let - pastvin Žilinského kopce, pastvin jz. svahů vrchu Jedle a lemů na jz. úpatí Svince - lze považovat dosud nezvěstný výskyt tohoto druhu za již pravděpodobně vyhynulý.

Přehled recentních stanovišť

V současné době roste hořec křížatý na Novojičínsku na čtyřech izolovaných lokalitách Moravské brány: vrcholová část Přírodní rezervace Svinec, k. ú. Kojetín u N. Jičína, jv. svahy vrchu Štramberčík a meze v okolí Grygarova kopce, k. ú. Veřovice a Jerlochovice, úvoz polní cesty, k. ú. Fulnek. Od 90. let minulého století byly monitorovány stavy populací a zachycena floristická dokumentace cévnatých rostlin, jejichž dílčí výsledky a předběžné hodnocení vegetace jednotlivých stanovišť předkládá tento příspěvek.

Přírodní rezervace Svinec

Historicky nejstarší výskyt hořce křížatého z Novojičínska doložený neznámým sběratelem z r. 1899 je soustředěn v okolí vrchu Svinec (546,3), kde zaujímá jv. svahy, v. hřeben mezi křížem a vrcholem a svažité sz. stupňovité meze těsně pod hřebenem. Dlouhodobě udržované a zapojené travinobylinné porosty ovlivněné bazickým podkladem těšinitových hornin převážně inklinují k semixerotermní vegetaci širokolistých suchých trávníků svazu *Bromion erecti* (cf. Chytrý [ed.] 2007). Pestré složení bylinného patra indikují zastoupené diagnostické druhy těchto společenstev, zvláště *Brachypodium pinnatum*, *Bromus erectus*, *Centaurea*

Poznámky k dokumentaci hořce křížatého (*Gentiana cruciata*) na Novojičínsku

scabiosa, *Carlina acaulis*, *Linum catharticum*, *Ononis spinosa*, *Plantago media*, *Polygala comosa*, *Ranunculus polyanthemos*, *Sanguisorba minor* a *Trifolium montanum*. V porostech jsou častěji zastoupeny *Festuca rupicola*, *Briza media*, *Euphorbia cyparissias*, *Galium verum*, *Hypericum perforatum*, *Knautia arvensis* s. l., *Medicago falcata*, *Melampyrum arvense*, *Salvia verticillata*, *Securigera varia*, *Rhinanthus major*, *Senecio jacobaea*, *Veronica teucrium* a *Viola hirta*. Lokálně, zvláště podél okrajových linií hřebenových křovin, se uplatňují diagnostické druhy mezofilních bylinných lemů (*Trifolium medii*), např. *Agrimonia eupatoria*, *Astragalus glycyphyllos*, *Clinopodium vulgare*, *Origanum vulgare* a *Trifolium medium*.

V letech 1983-2010 byly sledovány populace hořce křížatého na čtyřech mikrolokalitách, z nichž na dvou (a, b) se udržují nepříliš bohaté populace s kolísavým a spíše klesajícím počtem rostlin, třetí mikrolokalita (c) s posledním údajem z r. 1999 pravděpodobně zanikla a čtvrtá mikrolokalita (d) byla nově zjištěna v roce 2010.

a) Vrchol Svince (546,1), jv. mírně ukloněné svahy 32 m jz. směrem od oplocení vojenského objektu, cca 538 - 540 m n. m., zapojené porosty na mělkých výsušných půdách s dominantní *Festuca rupicola*, příměsí dalších trav a bylinných druhů. Floristické složení porostu s *Gentiana cruciata* dokumentuje fytoecologický snímek z r. 2005:

Číslo sn. 1: 538 m n. m., expozice JV, sklon svahu 5°, analyzovaná plocha 25 m², datum 13.7.2005, pokryvnost E₁ 90%, E₀ 5% (mechové patro neanalyzováno);

E₁ *Festuca rupicola* 4, *Linum catharticum* 3, *Briza media* 2, *Sanguisorba minor* 2, *Thymus pulegioides* 2, *Arrhenatherum elatius* 1, *Dactylis glomerata* 1, *Centaurea scabiosa* 1, *Fragaria vesca* 1, *Gentiana cruciata* 1, *Medicago falcata* 1, *Ononis spinosa* 1, *Salvia verticillata* 1, *Vicia cracca* 1, *Agrimonia eupatoria* +, *Anthoxanthum odoratum* +, *Brachypodium pinnatum* +, *Bromus erectus* +, *Carlina acaulis* +, *Euphorbia cyparissias* +, *Galium album* +, *G. verum* (+), *Knautia arvensis* s. l. +, *Muscari comosum* (+), *Origanum vulgare* +, *Plantago media* +, *Poa pratensis* +, *Securigera varia* +, *Trifolium pratense* +, *Veronica teucrium* +, *Viola hirta* +, *Melampyrum arvense* r, *Rosa* sp. r.

b) Vnější lem liniových křovin zaujímá hřebenovou část (souběžně s červeně značenou turistickou cestou) v prostoru mezi křížem a vrcholem, 520 - 540 m n. m.; výskyt je soustředěn v několika skupinách také v kontaktu s mezofilními porosty podél sešlapované cesty. Z keřů jsou zastoupeny *Prunus spinosa*, *Crataegus* sp., *Cornus sanguinea* s. l., *Ligustrum vulgare*, *Acer campestre*, *Prunus avium*, *Pyrus communis*, *Acer pseudoplatanus* a *A. platanoides*. V bylinném lemu se objevují mnohé diagnostické druhy svazu *Trifolium medii*, např. *Agrimonia eupatoria*, *Astragalus glycyphyllos*, *Clinopodium vulgare*, *Fragaria vesca*, *Origanum vulgare*, které tvoří mozaiku floristického složení kontaktních porostů s druhy indikující širokolisté suché trávníky, zejména *Brachypodium pinnatum*, *Centaurea scabiosa*, *Carlina acaulis*, *Ononis spinosa*, *Plantago media*, *Ranunculus polyanthemos* a *Sanguisorba minor*. V lemech se uplatňují další semixerofilní druhy, např. *Senecio*

jacobaea, *Salvia verticillata*, *Melampyrum arvense*, *Veronica teucrium* a řada průvodních druhů mezofilních luk, např. *Pimpinella saxifraga*, *Centaurea jacea* s. l., *Lotus corniculatus*, *Knautia arvensis* s. l., *Medicago lupulina*, *Vicia cracca* aj.

c) Křovinami zarůstající travinné porosty sz. svahů I. stupňovité meze situované cca 100 m sv. od kříže, cca 520 m n. m. inklinující k fragmentům širokolistým trávníkům dokládá účast diagnostických druhů, např. *Brachypodium pinnatum*, *Briza media*, *Centaurea scabiosa*, *Carlina acaulis*, *Ononis spinosa*, *Plantago media* a *Ranunculus polyanthemos*. Floristické složení doplňují mnohé druhy bylinných lemů a mezofilních luk, např. *Agrimonia eupatoria*, *Origanum vulgare*, *Astragalus glycyphyllos*, *Clinopodium vulgare*, *Galium album*, *Knautia arvensis*, *Melampyrum arvense*, *Veronica teucrium*, *Euphorbia cyparissias*, *Pimpinella saxifraga*, *Rhinanthus major*, *Securigera varia*, *Senecio jacobaea*, *Vicia cracca* aj.

d) Travinobylinné porosty v komplexu rozvolněných křovin prudkých sz. svahů I. stupňovité meze, s. od sníženiny hřebenové části mezi vrcholem a křížem, cca 510 m n. m. Nově registrovaný výskyt ohroženého druhu se vztahuje na prosvětlené enklávy dlouhodobě nekosených porostů s dominantní válečkou prapořitou (*Brachypodium pinnatum*), kde byly zachyceny další druhy, např. *Briza media*, *Campanula persicifolia*, *Carlina acaulis*, *Clinopodium vulgare*, *Agrimonia eupatoria*, *Hylotelephium maximum*, *Hypericum perforatum*, *Plantago media*, *Ranunculus polyanthemos*, *Salvia verticillata*, *Securigera varia*, *Rhinanthus major* aj.

Přírodní rezervace Svinec

Rok	1983	1989	1993	1997	1998	1999	2003	2004	2005	2006	2008*	2009*	2010*
Datum	28.IX	26.VII	9.IX	11.VII	9.X	28.VII	23.V	14.IX	13.VII	5.X	30.IX	16.IX	15.IX
a	23	30	10	5	3	3	0	12	18	12	7	15	20
b	23	44	7	15	3	5	15	3	13	17	13	21	22
c	3	8	4	0	0	14	0	0	0	0	0	0	0
d	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9

* M. Sedláčková & P. Mičková

Veřovice – vrch Štramberčik

Lokalita je situovaná na jv. svazích vrchu Štramberčik (498,1) podél spodní části svahového stupně cca 300 m jv. od vrcholové kóty. Horní část liniového svahu v. od kóty 468 tvoří zapojené porosty dubohabřin (*Tilio-Carpinetum*) s převažující *Tilia cordata* a příměsí stromových dřevin *Carpinus betulus*, *Quercus robur*, *Acer pseudoplatanus*, *A. platanoides*, *A. campestre*. V ochuzeném bylinném podrostu s dominantní lipnicí hajní (*Poa nemoralis*) jsou z lesních druhů zastoupeny např. *Galium odoratum*, *Brachypodium sylvaticum*, *Asarum europaeum*, *Melampyrum nemorosum*, *Polygonatum multiflorum*, *Colchicum autumnale*, *Festuca gigantea* a *Senecio ovatus*. Na spodním okraji remízku převládají linie vysokých mezofilních křovin (*Berberidion*) provázené druhy *Prunus spinosa*, *Cornus sanguinea*, *Crataegus* ssp., *Rosa canina*, *R. sp.*, *Euonymus europaea*, *Ligustrum vulgare*, *Rubus*

fruticosus agg. a *R. idaeus*. Podél spodního vnější okraje křovin jsou v kontaktu s přilehlými pastvinami vyvinuty bylinné lemy (*Trifolium medii*). V lokálně rozvolněných křovinách se zachovaly fragmenty širokolistých suchých trávníků (*Bromion erecti*). Rozlišené typy vegetace tvoří mozaiku pestrého floristického složení, v němž se uplatňuje řada společných diagnostických druhů (cf. Sedláčková 2007: 58).

Dlouhodobě sledované místo výskytu hořce křížatého leží na okraji bylinného lemu v kontaktu mezofilních velkoplošných pastvin (*Arrhenatherion elatioris*) obohacených o semixerofilní druhy. Při ověření stavu populace 26. 8. 2010 byly nalezeny pouze spodní části čtyř pokosených rostlin. Z charakteru přilehlých porostů svahových pastviných luk je zřejmé, že louky byly v nedávné době nejen koseny, ale podle narušeného terénu a dalších stop po přítomnosti dobytka také intenzivně spásány. V okolí výskytu zájmového druhu bylo na ploše 100 m² zachyceno floristické složení narušeného porostu:

E2 *Acer platanoides*, *A. pseudoplatanus*, *Cornus sanguinea*, *Prunus spinosa*, *P. avium*, *Crataegus* ssp., *Rubus fruticosus* agg.

E1 *Bromus erectus*, *Briza media*, *Brachypodium pinnatum*, *B. sylvaticum*, *Carlina acaulis*, *Ononis spinosa*, *Plantago media*, *Ranunculus polyanthemos*, *Sanguisorba minor*, *Trifolium montanum*, *Ajuga genevensis*, *Agrimonia eupatoria*, *Cuscuta epithimum* (na *Origanum vulgare* a *Centaurea oxylepis*), *Centaureum erythraea*, *Clinopodium vulgare*, *Achillea millefolium*, *Dianthus armeria*, *Knautia arvensis*, *Lotus corniculatus*, *Hypericum perforatum*, *Euphorbia cyparissias*, *Crataegus* sp., *Rosa* sp., *Dactylis glomerata*, *Geranium columbinum*, *Melampyrum arvense*, *Cruciata glabra*, *Campanula persicifolia*, *Senecio jacobaea*, *Pimpinella saxifraga*, *Heracleum sphondylium*, *Daucus carota*, *Leucanthemum vulgare*, *Plantago lanceolata*, *Prunella vulgaris*, *Rumex acetosa*, *Vicia cracca*, *Securigera varia*, *Fragaria vesca*, *F. moschata*, *Potentilla erecta*, *Trifolium medium*, *T. pratense*, *T. repens*, *Trisetum flavescens* a *Viola hirta*.

Veřovice - Štramberčik

Rok	1992	1993	1995	2004	2006*	2007	2009	2010
Datum	16.IX	1.X	26.IX	28.VII	7.IX	5.X	10.IX	26.VIII
Počet	11	15	18	10	37	43	11	4

* M. Sedláčková & P. Špačková

Veřovice – Grygarův kopec

Stanoviště představuje enklávu vysokých mezofilních křovin (*Berberidion*) podél polní cesty j. od dolního konce obce k údolnímu toku levého přítoku Jičinky. V okolí vrcholové kóty Grygarova kopce (406,2) se na z. okraji křovin zachovaly lemy fragmentů travinobylinné vegetace širokolistých suchých trávníků svazu (*Bromion erecti*). Lokalita je registrována od r. 1993, kdy v návaznosti na floristickou dokumentaci byly v následujících letech monitorovány populace hořce

křížatého (cf. Sedláčková 2007: 57-58). V posledních třech letech je stanoviště v důsledku postupující přirozené sukcese náletů semenáčků křovin i zmlazujících dřevin dorůstajících stromů již značně narušeno. Na lokalitu se šíří synantropní druhy (např. *Calamagrostis epigejos*, *Cirsium arvense*, *Tanacetum vulgare*), pronikají zde některé druhy vlhkých luk z nedaleké nivy údolního toku (*Angelica sylvestris*, *Cirsium oleraceum*, *Sanguisorba officinalis*, *Symphytum officinale*) i mezofilní druhy z přilehlých pozměněných ovsíkových luk (*Geranium pratense*, *Arrhenatherum elatius*, *Lathyrus pratensis*). Prosvětlená místa rozvolněných křovin zarůstají silně zmlazujícími druhy (*Cornus sanguinea*, *Viburnum opulus*, *Fraxinus excelsior*). Zastínění porostu, zvláště v prostoru zaniklého úvozu nepoužívané cesty s dřívě nejpočetnější populací hořce křížatého, a další možné narušení ekologických podmínek se zdá být jen málo uspokojujícím vysvětlením, proč se v r. 2010 neobjevila ani jediná kvetoucí nebo i sterilní rostlina. Z podkladu floristického zápisu (M. Sedláčková & P. Mičková, 21. 9. 2010) se na z. okraji polní cesty dosud vyskytují některé diagnostické druhy širokolistých suchých trávníků: *Bromus erectus*, *Brachypodium pinnatum*, *Carlina acaulis*, *C. vulgaris*, *Centaurea scabiosa*, *Ononis spinosa*, *Plantago media*, *Polygala comosa*, *Ranunculus polyanthemos*, *Sanguisorba minor* a *Trifolium montanum*. V lemech křovin a na svazích cesty k potoku v kontaktu přilehlého ovocného sadu byly zapsány druhy: *Achillea millefolium*, *Allium oleraceum*, *Briza media*, *Centaurea oxylepis*, *Centaureum erythraea*, *Cruciata glabra*, *Daucus carota*, *Euphorbia cyparissias*, *Fragaria vesca*, *Galium album*, *Heracelum sphondylium*, *Hypericum perforatum*, *Leontodon hispidus*, *Lotus corniculatus*, *Knautia arvensis*, *Medicago falcata*, *M. lupulina*, *Pimpinella saxifraga*, *P. major*, *Plantago lanceolata*, *Potentilla erecta*, *Securigera varia*, *Thymus pulegioides*, *Veronica chamaedrys*, *Vicia cracca* a *Viola hirta*. Lem křovin častěji provázejí *Agrimonia eupatoria*, *Trifolium medium*, *Clinopodium vulgare* a *Betonica officinalis*. V zastíněných místech se zachytily *Campanula trachelium*, *Deschampsia cespitosa*, *Colchicum autumnale*, *Eupatorium cannabinum*, *Brachypodium sylvaticum* a *Geum urbanum*.

Veřovice - Grygarův kopec

Rok	1993	1994	2004	2005	2006	2007*	2009	2010**
Datum	1.X	11.VII	28.VII	22.IX	7.IX	5.X	10.IX	21.IX
Počet	102	86	117	127	252	121	28	0

* M. Sedláčková & P. Špačková

** M. Sedláčková & P. Mičková

Fulnek – Jerlochovice, úvoz polní cesty

Lokalita se rozkládá cca 400 m jz. od kóty 332,7 na s. okraji intravilánu místní části Jerlochovice, v. od turisticky červeně značené cesty a výchozů tortonských pískovců (zajímavého geologického útvaru) na rozhraní fytochorionů Moravské brány a Jesenického podhůří. Stanoviště představuje zbytek původní vegetace k jihu orientovaného úvozu polní cesty na okraji zemědělsky využívaného území v rozmezí 280 – 310 m n. m. Dlouhodobě neobhospodařované spodní části zarostlé cesty, která v severní části končí na okraji velkoplošných zemědělských kultur,

osidlují fragmenty mezofilní a semixerofilní vegetace. Jádro lokality zaujímají k jihu orientované fragmenty travinobylinných porostů s inklinací k širokolistým suchým trávníkům (*Bromion erecti*) s diagnostickými druhy *Brachypodium pinnatum*, *Bromus erectus*, *Carlina acaulis*, *Centaurea scabiosa*, *Plantago media*, *Ranunculus polyanthemos*, *Sanguisorba minor* a *Trifolium montanum*. Na floristickém složení bylinného patra se uplatňují mnohé další semixerofilní druhy výslunných a výsušných stanovišť, např. *Ajuga genevensis*, *Briza media*, *Galium verum*, *Potentilla argentea*, *P. tabernaemontani*, *Senecio jacobaea* a další druhy častěji provázející širokolisté suché trávníky, zvláště *Cruciata glabra*, *Euphorbia cyparissias*, *Hypericum perforatum*, *Hylotelephium maximum*, *Leontodon hispidus*, *Knautia arvensis*, *Pimpinella saxifraga* a *Securigera varia*. Lokálně osidlují mezernatá místa mělkých půd *Arenaria serpyllifolia*, *Hieracium pilosella*, *Thymus pulegioides*, *Sanguisorba minor* a *Sedum sexangulare*. Prudký z. břeh úvozu pokrývají liniové porosty vysokých mezofilních křovin (*Berberidion*) zastoupené druhy *Prunus spinosa*, *Cornus sanguinea*, *Quercus robur*, *Ligustrum vulgare*, *Acer campestre* a *Rosa canina*. V porostech křovin a na jejich vnějších okrajích při úpatí se častěji vyskytují *Agrimonia eupatoria*, *Astragalus glycyphyllos*, *Clinopodium vulgare*, *Fragaria vesca*, *Origanum vulgare*, *Silene nutans* a *Inula salicina* subsp. *salicina*. Mnohé z nich se šíří do travinobylinných porostů jádra lokality i na v. břeh úvozu. Garnituru floristického složení doplňuje řada průvodních druhů mezofilních ovsíkových luk (*Arrhenatherion elatioris*), např. *Achillea millefolium*, *Dactylis glomerata*, *Daucus carota*, *Centaurea jacea*, *Galium album*, *Heracleum sphondylium*, *Lathyrus pratensis*, *Leucanthemum vulgare*, *Lotus corniculatus*, *Plantago lanceolata*, *Trifolium pratense*, *Vicia cracca* aj. Ve skupinách roztroušené populace hořce křížatého rostou podél linie původní cesty v porostech širokolistých suchých trávníků. Z dalších zajímavých druhů je možno uvést např. *Betonica officinalis*, *Campanula persicifolia*, *Colchicum autumnale*, *Sanguisorba officinalis* a *Solidago virgaurea*. Ze synanthropních druhů se na lokalitu šíří *Artemisia vulgaris*, *Calamagrostis epigejos*, *Carduus acanthoides*, *Cirsium arvense*, *C. vulgare* a *Erigeron annuus*.

Fulnek - Jerlochovice

Rok	2004	2007	2009*	2010**
Datum	9.IX	23.VIII	18.VIII	23.VI
Počet	23	20	118	137

* M. Sedláčková & P. Mičková

** P. Mičková & E. Scholasterová

Závěr

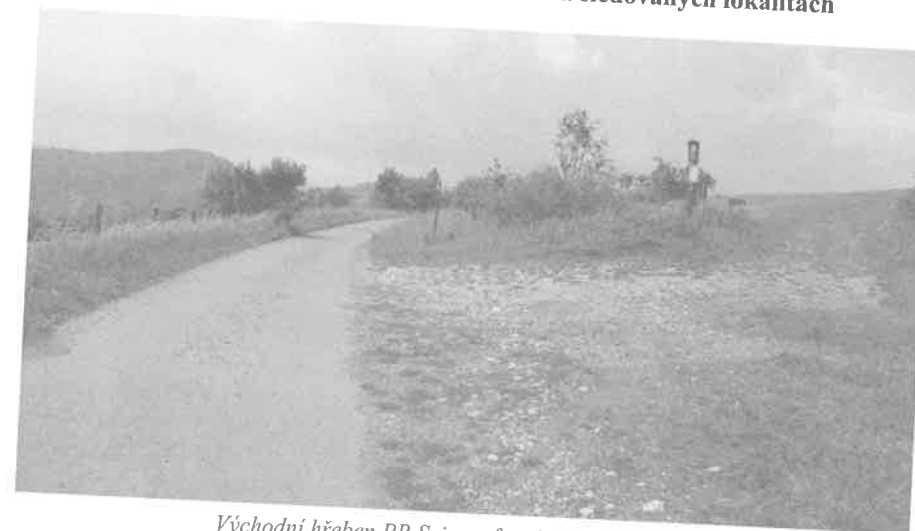
Příspěvek zahrnuje floristickou dokumentaci vegetace na stanovištích chráněného a ohroženého druhu hořce křížatého (*Gentiana cruciata*) na Novojičínsku. V článku jsou za posledních 20 let uvedeny údaje o počtu rostlin monitorovaných populací tohoto vzácného a ustupujícího druhu na recentních lokalitách fytochorionu Moravské brány.

Literatura

- Holub J. & Procházka F. (2000): Červený seznam cévnatých rostlin České republiky (stav v roce 2000). –Preslia, Praha, 72: 187-230.
- Formánek E. (1887): Květena Moravy a rakouského Slezska. -1.,Brno. 824 pp.
- Chytrý M., Kučera T. & Kočí M. (2001): Katalog biotopů České republiky. – Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Praha, 149 pp.
- Chytrý M. [ed.] & al. (2007): Vegetace České republiky. 1. Travná a keříčková vegetace. –Academia, Praha, 526 pp.
- Kirschner J. & Kirschnerová L. (2006): Hořec křížatý. In: Slavík B. [ed.], Květena České republiky, 6:197-198. –Academia, Praha.
- Kubát K., Hroudá L., Chrtek J. jr., Kaplan Z., Kirschner J. & Štěpánek J. [eds.] (2002): Klíč ke květeně České republiky. –Academia, Praha, 927 pp.
- Oborny A. (1882-1886): Flora von Mähren und oesterr. Schlesien. –Verh. Naturforsch. Ver. Brünn, Pars 1-4, 21: 1-268, 22: 269-636, 23: 637-888, 24: 889-1285.
- Podpěra J. (1921): Úvod ke květeně na československém Poodří. - Sborn. Přírod. Společ., Ostrava, 1: 1-71.
- Pospíšil V. (1964): Die Mährische Pforte, eine pflanzengeographische Studie. - Čas. Mor. Mus., Brno, 49:103-190.
- Procházka F. ed. (2001): Černý a červený seznam cévnatých rostlin České republiky (stav v roce 2000). - Příroda, Praha, 18:4-146.
- Sedláčková M. (1978): Vegetace Veřovických vrchů a jejich podhůří. - 184 s., ms., [Dis. práce; depon. in: knihovna katedry biol. rostlin přírod. fak. MU Brno & knihovna Muz. Novojičínka].
- Sedláčková M. (2007): Hořec křížatý (*Gentiana cruciata* L.) u Veřovic. - Hlasy Muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm, Muzeum Novojičínka p. o. Nový Jičín, 24: 56-59.
- Sedláčková M. (2008): Černý a červený seznam cévnatých rostlin Novojičínka. - Vlastiv. Sborn. Novojičínka, Nový Jičín, 58: 85-109.
- Sedláčková M. & Plášek V. [eds.] (2005): Červený seznam cévnatých rostlin Moravskoslezského kraje. - Čas. Slez. Muz. Opava (A), 54: 97-120.
- Vicherek J. (1957): Poznámky ke květeně okolí Nového Jičína. - Přírod. Sborn. Ostrav. Kraje, Opava, 18:400-416.

Poznámky k dokumentaci hořce křížatého (*Gentiana cruciata*) na Novojičínsku

Fotografie nalezišť hořce křížatého na sledovaných lokalitách

Východní hřeben PR Svinec, foto P. Mičková, 2009.

Hořec křížatý (*Gentiana cruciata*), meze pod křížem PR Svinec, foto R. Jarnot, 1999.

Marie Sedláčková

Stanoviště hořce křížatého na hřebenu PR Svinec, lem křovin, foto P. Mičková, 2009.

Kvetoucí rostlina hořce křížatého v lemu křovin, PR Svinec, foto P. Mičková, 2010.

Poznámky k dokumentaci hořce křížatého (*Gentiana cruciata*) na Novojičínsku

Fulnek – Jerlochovice, zarostlý úvoz polní cesty, foto P. Mičková 2009.

Kvetoucí hořec křížatý z Fulneku - Jerlochovic, foto P. Mičková, 2009.

Fulnek – Jerlochovice, spodní část stanoviště úvozu, sterilní populace omanu vrbolistého (*Inula salicina* subsp. *salicina*), foto P. Mičková, 2010.

Mamutí kost ve sbírce Muzea Novojičínska

Oldřiška Frühbauerová

Ve sbírkách Muzea Novojičínska je uložen pod přírůstkovým číslem 6825/167 sbírkový předmět, který byl zapsán jako „Zkamenělá kost mamuta – *Elephans primigenius*“. Podle latinského jména by se mělo tedy jednat o mamutu srstnatého (správný latinský název *Mammuthus primigenius*) – symbol poslední doby ledové.

Nálezové okolnosti stehenní kosti mamuta jsou velmi strohé. S určitostí víme, že nalezištěm je řečiště Jičínky, podle ústního sdělení dr. E. Grepla přesněji prostor při soutoku Jičínky a řeky Odry severně od obce Kunín. Je to území, které je z geologického hlediska tvořeno holocenními fluvialními, převážně písčitohlinitými sedimenty údolní nivy Odry a Jičínky, které jsou lemovány pleistocenními sprašovými hlínami. V podloží kvartérních sedimentů v místě soutoku se nalézají vápnité jíly a písky spodního badenu. Skalní podloží tvoří souvrství zvrásněných břidlic a drob spodního karbonu.

Koncem 60. let minulého století měl možnost kost zhlédnout (tehdy v prostorách muzea volně vystavenou) doc. PhDr. Karel Valoch, DrSc., z archeologického oddělení Moravského muzea v Brně, který vyslovil názor, že se pravděpodobně nejedná o kost mamuta srstnatého, ale kost dinotéria (rod *Deinotherium*) – dle ústního sdělení dr. E. Grepla.

Nálezy dinotérií nejsou však tak „časté“, jako nálezy mamutích klů a stoliček. Nejbližším nalezištěm dinotérií jsou denudační zbytky neogenních sedimentů v okolí České Třebové, další objevy byly učiněny v podkrušnohorských třetihorních pánvích (mostecká, chebská, sokolovská).

Vzniká tedy otázka, jestli se opravdu jedná o stehenní kost mladotřetihorního dinotéria nebo pleistocenního mamuta srstnatého.

Požádala jsem o posouzení odbornou a zkušenou pracovníci v oboru osteologie RNDr. Miriam Nývltovou Fišákovou, Ph.D., ze Střediska pro paleolit a paleoetnologii Archeologického ústavu Akademie věd ČR v Brně. Závěr byl pro nás obě překvapující! Stehenní kost nenáleží dinotériu ani mamutu srstnatému, ale jeho předchůdci ze středního pleistocénu – mamutu stepnímu (*Mammuthus trogontherii*).

Všechna tři jmenovaná zvířata jsou příslušníci dobře známé a velmi početné skupiny velkých savců (řád *Proboscidea* – chobotnatci), kteří jsou v dnešní fauně zastoupeni pouze slonem africkým (*Loxodonta africana*) a slonem indickým (*Elephas maximus*). Během kenozoika (terciér a kvartér) byli chobotnatci velmi rozvětvenou skupinou s výjimečnou migrační schopností. Počátky vývoje chobotnatců sahají do období starších třetihor, k hranici eocén/ oligocén. Kolébkou vývoje chobotnatců je severní Afrika a odtud se od starších třetihor rozšířili do Eurasie, Severní a Jižní Ameriky i na řadu ostrovů (Kypr, Malta, Sicílie, Wrangelův ostrov, Filipíny, Japonsko, ostrovy „Channel islands“ v Kalifornii).

Hlavní vývojovou skupinou chobotnatců v třetihorách byli „mastodonti“ – neformální pojmenování pro předchůdce dnešních slonů v mladších třetihorách.

Vytvořili množství druhů, z nichž druh *Gomphotherium angustidens* žil v miocénu hojně i na našem území.

Další a dlouho záhadnou skupinou chobotnaticů z období miocénu a pliocénu byla dinotéria. „Záhadu“ způsobilo jiné postavení klů: kly směřovaly s přední částí dolní čelisti v pravém úhlu dolů. Nálezy těchto čelistí byly nejprve přisuzovány tvorům podobným mrožům či sirénám. Až s objevy celých koster ve 2. polovině 19. stol., které byly učiněny dokonce na našem území, se ukázala příslušnost dinotérií k chobotnaticům. Dinotéria mají s ostatními chobotnatici africký původ a ve starším miocénu se spolu s mastodonty šířila do Asie a Evropy. Byla to teplomilná býložravá zvířata obývající pralesy v blízkosti vodních toků a jezer. Dosahovala délky asi 6-8 m a hmotnosti 4-7 t. Počátkem kvartéru vymírají.

Nejpokročilejší skupinou chobotnaticů je čeleď *Elephantidae* (slonovití, někdy označovaní jako praví sloni) s mnoha vyhynulými druhy malých ostrovních druhů slonů, lesních slonů, mamutů a dnešními slony.

Nejznámější vymřelí zástupci slonovitých jsou mamuti. I počátky vývoje mamutů se odehrály na území Afriky, odkud pocházejí nálezy zubů, dolních čelistí a klů druhů *Mammuthus subplanifrons* a *M. africanavus*. Doba příchodu mamutů do Evropy (přes pevninský most Středního východu a Turecka) je datována do doby před více než 3 miliony let a je reprezentována mamutem rumunským (*M. rumanus*). Po celé Evropě (mimo Skandinávii), ve střední a východní Asii byl ve spodním a středním pleistocénu rozšířený mamut jižní (*M. meridionalis*). Mamut pravděpodobně neměl ještě tělo pokryté hustou srstí, a to vzhledem k tomu, že podnebí bylo v té době teplejší než v současné jižní Evropě.

Obrem mezi mamuty byl mamut stepní (*M. trogontherii*), který se objevil v Evropě na počátku středního pleistocénu (před 700 000 - 600 000 lety) z oblasti severní Číny, Mongolska a Sibiře. Prostředím stepního mamuta byly velké otevřené oblasti travnaté vegetace podobné dnešní stepi, místy s výskytem dřevin. Úplné kostry stepních mamutů jsou poměrně vzácné. Většinou se nacházejí jen izolované zuby, případně kly. Neúplné kostry byly objeveny na nalezištích v Rusku, Ukrajině a Anglii a nekompletní lebky v Německu. Podle nálezů dlouhých kostí v Německu odborníci určili pravděpodobnou výšku největších jedinců na 4,5 m o hmotnosti až 10 t, kly dorůstaly délky až 5 m, stoličky byly dlouhé až 48 cm.

„Naše“ stehenní kost z Jičinky je podle slov dr. M. Nývltové Fišákové jediným, a tedy i vzácným nálezem mamuta stepního na území naší republiky. Nejbližším nalezištěm jsou lokality Okoč a Gabčíkovo na Slovensku.

Posledním zástupcem rodiny mamutů je populární a nejlépe prozkoumaný mamut srstnatý (*M. primigenius*), pojmenovaný podle přítomnosti huňaté srsti. Podle nejnovějších výzkumů se předpokládá, že místem původu mamuta srstnatého byla oblast Sibiře, odkud se šířil západním směrem do Evropy a dále na východ až na území Severní Ameriky přes pevninský most Beringii. V Evropě se objevil asi před 250 000 lety, kdy zde ještě přežíval mamut stepní, který poté vymírá. Životním prostředím srstnatého mamuta byla tzv. mamutí step, ohromné prostory s travnatou vegetací téměř bez stromů, typická pro poslední dobu ledovou (100 000 - 12 000 let). Mamut srstnatý byl nejmenší ze všech druhů mamutů, dosahoval výšky 3-3,5 m. Kromě kosterních pozůstatků a čtených kompletních koster byla objevena z velké

části na území Sibiře a přilehlých ostrovech i ledem zakonzervovaná těla těchto zvířat. Nejpravděpodobněji v důsledku klimatických změn koncem pleistocénu se areál rozšíření mamutů po etapách zmenšoval, až došlo ve směru z Evropy na severovýchod Sibiře k jejich zániku (v rozmezí 14 000 - 10 000 let). Poslední populace mamuta srstnatého přežily na Wrangelově ostrově, kde vytvořili malou „trpasličí“ formu. Tito mamuti vymřeli teprve před neuvěřitelnými 3 700 lety, tj. zhruba 1 500 let př. n. l.

S mamuty srstnatými je neodmyslitelně spjata kultura „lovců mamutů“, kteří po sobě zanechali řadu proslulých sídel, např. Dolní Věstonice, Pavlov, Předmostí aj.

Literatura

- Fejfar O. (2005): Zaniklá sláva savců. – Academia, Praha, 279 pp.
 Lister A., Bahn P. (2007): Mamuti – obři doby ledové. – Mladá fronta, Praha, 192 pp.
 Roček Z. (2002): Historie obratlovců. – Academia, Praha, 512 pp.
 Šída P. et al. (2007): Lovci mamutů. – Ottovo nakladatelství, Praha, 120 pp.
 Špinar Z. (1984): Paleontologie obratlovců. – Academia, Praha, 859 pp.